

НЕТРАДИЦИОННИ РЕШЕНИЯ ЗА ТРАДИЦИОННАТА ПЕДАГОГИЧЕСКА КОМУНИКАЦИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ИНСТИТУЦИИ

Елена Гергова-Еличина, Любка Байлова

Професионална гимназия по икономика и туризъм „Алеко Константинов“ – Велинград

Резюме. Образованието е жива система, ежедневно изявяваща се по хиляди различни начини в действията на реални хора и институции. Най-фундаменталното ниво в образованието изисква създаването на условия, позволяващи на учениците да искат и да могат да учат.

Кой е най-добрият начин да подкрепяме децата си? Да видим личността! Децата са съвършено различни и всяко дете е уникално, със собствен темперамент, интереси, заложи и нагласи. Те подават сигнали и за нас е важно да разчитаме тези сигнали. Какво би се случило, ако училището засилва и не заглушава гласа на децата?

Да осъзнаем очакванията на новото време. Какво може да се постигне? Възможности за промяна съществуват във всяко училище. Образованието трябва да накара младите хора да се ангажират не само със собствения си свят, но и с този, който ги заобикаля.

Успешните училища проявяват постоянна креативност в начините, по които реализират обучението и комуникират. Една от основните задачи на училището е да обучава ученици еднакво подготвени както според академичните принципи, така и социално адаптирани и професионално ориентирани. Да възпитаваме гъвкавост и устойчивост, помагачи им да се справят с трудностите по житейския им път, да развиваме способности за намиране на иновативни решения.

Учениците учат най-добре, когато активно правят неща, водени от естествения човешки стремеж да творят и да създават, а не чрез усвояване на идеи и абстракции. Това събужда любопитството им, те търсят отговорите и смисъла. Важното е учениците да бъдат ангажирани, сами да търсят възможности да са активната част от обучителния и възпитателния процес.

В доклада се представят иновативни практики в гимназията – моделът на обрънатата класна стая, училищната медиация, създаването на ученически съвет и активното включване на младите хора в училищния живот, както и ефектът от използването им.

Ключови думи: самоуправление; обръната класна стая; училищна медиация; ученическа личност; учене чрез преживяване

Въведение

Успешните училища проявяват постоянна креативност в начините, по които обвързват всички в общността, към която принадлежат. Училищната ни общност включва учители, ученици, родители, настойници и други заинтересовани лица и институции. Една от основните задачи на училището, в която сме последователни в усилията си, е да обучаваме ученици еднакво подготвени както според академичните принципи и професионалните умения, така и за реализирането им в живота и социалната им адаптация. Промяната на нагласите към учениците е в основата на успешното изграждане на приобщаваща училищна среда, която да ги привлича, мотивира и предразполага. И всичко това се осъществява с помощта на комуникацията – традиционна и вече не толкова. За работещите днес в българското училище хора от различни поколения – директори, учители, класни ръководители – новият век донася необходимостта от постоянно търсене на нетрадиционни методи и подходи за работа с електронизираното поколение на деца и ученици, които имат принципно нови способности. През последните години учителите в България навлязоха с бързи крачки в света на компютърните технологии и започнаха да ги използват в своята ежедневна професионална работа, което доведе до сериозна промяна в ситуацията в класната стая – техническо обновление, информационни и комуникационни технологии. Педагогическата комуникация е проблемна област, чието представяне и анализиране се нуждае, от една страна, от теоретично обосноваване и осмисляне, а от друга – от специални проучвания в практически план. Специфичните особености на педагогическата комуникация са, че учителят не определя сам своите цели и задачи, а конкретизира и прилага предварително определените и фиксирани нормативни документи на образователните институции. За да бъде ефективна педагогическата комуникация, учителят трябва да притежава определена комуникативна компетентност. За да бъде ефективен комуникатор, учителят трябва да предлага на учениците си модели за взаимно обогатяващо общуване. Най-ефективен и оптимален е демократичният стил на взаимодействие, характеризиращ се с широк контакт с учениците, уважение и доверие, в които учителят се опитва да установи емоционално взаимодействие с детето, не потиска личността чрез наказание и строгост, а се характеризира с положителни оценки. В такива условия се развиват добре и взаимоотношенията между самите ученици, както и се установява емоционално положителен климат на групата, развива се самочувствие и се дава възможност да се разберат ценностите на сътрудничеството в съвместни дейност.

Диалогът е нещо повече от това да ми се даде място да кажа моите думи и аз да дам право на другия да каже своите. Той включва и слушане. Всички сме различни. Когато учителите се разбират с младите хора, няма пропаст. Неразбирането идва само когато се гледа на учениците като на хора незрели,

бунтари, твърдоглави, безотговорни и непочтени. Ще ги третираме като такива и тогава ще е трудно да зачитаме правото им да изкажат своето мнение. Ако очакванията към тях бъдат лоши, най-вероятно те наистина ще бъдат лоши. Тайната да имаме добри отношения с тийнейджърите и да бъдем в състояние да общуваме с тях на равнището на разбирателството, е да вярваме, че едно добро отношение е възможно, а след това да търсим начин да го установим. Да изслушваме и да покажем, че наистина се интересуваме от това, което се опитват да ни кажат. Понякога отрицателното поведение, наблюдавано у юношите, е неумел начин да кажат – чуи ме! Да отчитаме сигналите, които нашите деца ни изпращат.

Конфликтите са неразделна част от отношенията между хората, особено в училище. Те имат различни ценности и възприятия, цели и очаквания. Пред тях стоят различни предизвикателства, а да ги достигнат, те влизат в отношение на сътрудничество, но и в отношение на конкуренция. Двата процеса винаги протичат паралелно. Кооперативното взаимодействие е такъв компонент на социалния процес, който води към подобряване на позициите на всички участници. Защо имаме нужда от специални усилия за управление на училищните конфликти? Ценностният избор на децата се прави под влияние на семейството, улицата, глобалната мрежа, социалните медии, като училището няма големи възможности да води този процес, още по-малко да го контролира. Големите предизвикателства пред училището и неговата способност за справяне с конфликти е информационното общество с неговите огромни потоци от информация, които, за съжаление, не водят непременно до разбирането за света. В глобалната мрежа се установяват и развиват всякакви отношения, като нито училището, нито родителите могат да контролират напълно въпреки желанието си. Във времето на динамично развитие в информационната среда и промени в потребностите и изискванията към информацията много от класическите постулати стават неадекватни и неефективни.

Каквито и да са конфликтите в училище, се опитваме да обясним на учениците, че те сами по себе си не са страшни; че лошото е не конфликтът, а насилието, с което той протича, че един добре управляван конфликт може да издигне училищната общност на ново равнище на професионализъм и вътрешна солидарност. Така те стават по-съпричастни, придобиват опитности. Чрез преживяно се учи много по-ефективно и трайно. Идеята е не просто елиминиране на конфликтите, а усъвършенстване на тяхното управление. Конфликтът трябва да се решава по начин, който удовлетворява нуждите на всички участници, за да могат всички да се чувстват победители.

За преодоляване и превенция на агресията, тормоза и други девиантни прояви разработваме програма по медиация, в която учениците са активно действаща страна. Медиацията е позитивен и приобщаващ подход – създава творчески решения на наболели проблеми чрез гласа на самите ученици и

включвайки равнопоставено всички участници. Именно страните, а не медиаторът, определят условията на всяко достигнато съглашение.

Съвсем навременно се появи промяната в нормативната база за системата на училищното образование, в която бяха разширени правата на учениците не просто да бъдат зачитани като активни участници в образователния процес, но и да „участват в училищния живот и в организационното развитие на училището чрез различни форми на ученическо самоуправление на ниво паралелка и училище, определени с правилника на училището по предложение на учениците“. За ученическото самоуправление в училище от особено значение е педагогическата гледна точка към него. То е инструмент за превръщане на училището от място за научаване и практикуване на граждански права и отговорности от най-ранна възраст. Единственият начин това да стане, е учителите, учейки постоянно, да определят заедно с колеги начините на взаимодействие с учениците и заедно със самите ученици да изграждат общото разбиране за целите и резултатите от ученето и от живеенето в училище. Така учениците ще бъдат включени в една активна комуникация, емоционално и интелектуално и ще имат възможност да се развиват комплексно.

С тези концепции са свързани и някои от ключовите умения на учителя, като:

- създаване и поддържане на ефективни и конструктивни професионални взаимоотношения;
- приобщаване на родителите за постигането на образователните цели с оглед увеличаване на възможностите за положително въздействие върху децата;
- прилагане на конструктивни подходи на сътрудничество със и между учениците;
- възпитаване на дух на толерантност и формиране на гражданска позиция;
- споделяне на грижата и отговорността за децата и учениците;
- прилагане на подходи за мотивиране на учениците за участие в училищни и извънучилищни дейности;
- насърчаване участието на учениците във формите на ученическото самоуправление и при обсъждането и решаването на въпроси, засягащи училищния живот и училищната общност.

Ученическото самоуправление може да се провежда и като творческо съревнование за разкриване на индивидуалността на всеки участник. Човек винаги се стреми да бъде чул, видян и разбран. Същевременно той е носител на свои възгледи, отстоява свои ценности, разбира действителността по свой уникален начин, свързан с информираното му учене като личен опит, и трябва да бъде уважаван за това. Как и къде може да се провежда ученическото самоуправление? Класната стая, голямото междучасие, училищният двор, след часовете дистанционно – SMS, Viber, WhatsApp, Facebook, имейли, чатове и другите социални мрежи, с които днешните деца и ученици се разделят само

когато спят. А как тези електронни комуникации могат да се използват в ученическото самоуправление? Дискусии, размяна на идеи, обсъждане на казуси, вземане на решения – дистанционно заседание на Ученическия съвет, покани и отразяване на събития.

В нашето училище – ПГИТ „Алеко Константинов“, повишаването на мотивацията за учене е съпътствано с придаване на практическа стойност на наученото в час.

Изисква се време да се изгради хармонична, действаща и ефективна общност, която да е гаранция децата да са обгрижени, пълноценно да участват в обучителния процес, в училищния живот, да не търсят алтернативи и компенсаторни дейности – наркотици, неподходящи контакти, ненавременна работа и други. Училището не е изолирана система. То е огледало на обществото с всички негативни процеси в него.

Основна част

Нетрадиционните решения за традиционната педагогическа комуникация в нашата образователна институция са провокирани от старанието да подтикнем активност у всички участници в училищната общност. Активната комуникация между всички без притеснението, свързано с мястото ни в образователната институция, поражда по-лесно откриване на предизвикателствата и гарантира успехи.

Успешни са онези учители, които намират начин чрез промяна на статуквото да провокират активното участие на учениците в образователно-възпитателния процес. Самоуправление, обърната класна стая, училищна медиация, акцент върху ученическа личност, учене чрез преживяване са само част от методите, които успешно използваме в ПГИТ „Алеко Константинов“ – Веллингград, за да мотивираме нашите ученици.

Акцентът на нашите добри практики е включването на учениците като активни членове на училищната общност чрез работата им в Ученическия съвет и възможността да инициират и реализират свои идеи. Ученическият съвет се състои от представители на всичките 22 паралелки, а в дейността, която описваме като добра практика, взеха участие 140 ученици. Сред тях имаше представители на различни етнически и възрастови групи, като преобладаващ беше броят на момичетата. Решихме да експериментираме, да им дадем възможност да опитат, те да са от другата страна. Така се роди идеята за ден на самоуправлението. На пръв поглед, нищо ново, но решихме да го направим по нов начин. Изготвен бе регламент за заемане на всяка една позиция. Учителите предоставиха критерии за всеки учебен предмет. За управленските и административните длъжности бе обявен конкурс. Кандидатите трябваше да подготвят мотивационно писмо, да се явят на интервю и да бъдат избрани и гласувани на педагогически съвет. Над 140 ученици взеха участие. С много

отговорност, желание и креативност всеки един от тях изпълни своите задачи, задължения и дейности. Това пролича и във външния им вид, и в поведение-то им. Някои бяха просто неузнаваеми. Почувстваха се значими и наистина ангажирани с това, което трябваше да вършат. Видяха и оцениха трудностите и предизвикателствата, с които ежедневно се срещат учителите им, и най-вече ръководството на училището. Имаха право да вземат решения, да дават предложения, много от които бяха конструктивни и оригинални. Счетоводителите съставяха счетоводни документи и инвентаризираха наличности. Компютърните ни специалисти разработиха идеи за новия сайт на училището. Педагогическите съветници остроумно реагираха на поведението на ученици, които нарушаваха дисциплината в училище. Главните учители отчитаха отсъствията за месеца. Имаше си фелдшер и отговорници за сигурността. Изпълняващата длъжността директор се запозна с цялата училищна база и даде съвети за разширяване на площите. Съумя да организира своя екип с уважение, динамична и топла комуникация, проследяваше как се справят с поставените им задачи.

В края на работния ден целият екип се събра, за да направи анализ и да получи обратна връзка от дейността. Първата реакция на учениците беше: „Кога пак ще има такъв ден?“. Всеки сподели своите впечатления, емоции и мнение от всичко преживяно, от всичко, с което се бяха сблъскали. Да, интересно е, но и трудно. Въпреки че изглеждат примамливо, високите позиции не са само власт и привилегии, а и много отговорности и безброй казуси. Всички научиха много едни за други. Да, не е лесно на нито една позиция. Лесно е да критикуваме, лесно е да изискваме и да очакваме. Но са нужни много усилия, търпение и истинска отдаденост на това, което на пръв поглед изглежда толкова просто и предсказуемо. Да застанеш на мястото на другия, дава възможност да смениш гледната си точка, да бъдеш обективен и приемащ. Да организираш другите, да се сработиш с екип. Комуникацията, планирането, визията за нещата, представяне на училищната институция пред родителите, обществеността – кои сме ние? Учениците успешно се включиха в рекламната кампания на училището със специално изготвена презентация и готовност да споделят своя личен опит и мнение.

Цялото това преживяване може да се опише с една дума – усмивка. Усмивката беше на лицата на всички участници през целия ден на ученическото самоуправление.

Ясно е, че училището е сложна и динамична система и предизвикателства пред нея са големи. Но и възможностите също. И особено когато я има подкрепата и на външните членове на училищната общност.

Затрудненията са свързани най-вече с утвърдените образователни стандарти, невъзможността на учителите да варират с материала според възможностите и интересите на учениците. Друга опасност е загубата на интерес,

когато едно нещо стане рутина, то престава да привлича вниманието. Но могат да бъдат измислени варианти. Важното е учениците да бъдат ангажирани, сами да търсят възможности да са активната част от обучителния и възпитателния процес.

Срещите с професионалисти, много от които наши бивши ученици, са вдъхновяващи и децата добиват впечатление за потенциалното си кариерно развитие. А за менторите това е принос към съдбата на младите хора, на бъдещето на града. Все повече са нашите опитности в сътрудничеството с работодателите. Нашите приятели от бизнеса са скъпи гости на празници, състезания, на държавните квалификационни изпити, производствените практики или просто човешки срещи разговори. Търсим възможности за по-тясно сътрудничество, за по-чести взаимни дейности.

С огромна радост можем да споделим, че училището ни работи по различни проекти, които дават възможност ученици и учители да повишат своите умения и да развиват компетентностите си.

Въведохме в гимназията си училищна медиация, като изградихме и обучихме екип от учители медиатори. Обучихме и група желаещи ученици. Желанието ни е при породили се конфликтни ситуации учениците да се справят с проблемите помежду си чрез медиация. Това отново ги поставя в центъра на образователно-възпитателния процес и им дава възможност, справяйки се с предизвикателствата, да повярват в своите сили и да се учат чрез преживяване.

Заедно с нашите ученици празнуваме всяка седмица в прекрасния ни училищен двор или в залите на гимназията ни. Празник на картофа, Празник на Европа, Празник на любовта и виното, представителни изяви на клубовете в училище, Ден на отворените врати, градинско парти, патронен празник, изпращане на абитуриентите, честване на велики годишнини и значими личности и т.н.

Ежегодно организираме съвместно с наши приятели от цялата страна по повод Седмичата на предприемачеството иновационни лагери. Няколко пъти училището ни е домакин на регионалния кръг на Националното състезание по професии – „Най-добър млад готвач“, „Най-добър млад хлебар-сладкар“, „Най-добър млад барман“. И в тазгодишното предизвикателство ученици и учители са ръка за ръка. Учениците се учат да организират подобно голямо събитие – да планират, да изготвят план-сметки, да обобщават заявки, да подготвят посрещане, да организират свободното време на гостите, да подготвят базата за състезанията, да комуникират с училищата и хотела и т.н.

Важно е да продължим със същия ентузиазъм да подпомагаме участниците в училищната общност за изпълнение на мисията ни – образование и възпитание на децата от XXI век. Да знаем какво искаме, и да търсим начин да го постигнем. Да ценим онова, което е важно за тях, за да ценят и те нещата, важни за нас. Да забравим стандартното мислене – „Винаги сме го правили по този начин“. Да попълним заедно липсите, да осъзнаем очакванията на новото

време. Какво може да се постигне? Възможности за промяна съществуват във всяко училище.

Днес ние, учителите от ПГИТ, сме щастливи от това, което правим, защото всяка година виждаме реални резултати от работата си. И не спираме да мечтаем – за по-щастливи и мотивирани ученици, за по-модерна база, включваща учебен ресторант, в който да се обучават всички наши специалности чрез реална дейност, и колеж, в който да продължат подготовката си.

Създаваме традиции, като вярваме, че идните поколения ще продължат започнатото!

ЛИТЕРАТУРА

- Робинсън, К. & Ароника, Л. (2017). *Креативните училища, Революцията, която преобразява образованието*. София: РААБЕ.
- (2018). *Самоуправлението, Ученическо самоуправление, пътеводител*. София: Национално издателство „Аз-буки“.
- Дронзина, Т. (2009). *Управление и разрешаване на конфликтни ситуации в училище*. София: фондация „Европартнър“.
- Тоцева, Я. Педагогическа реторика и педагогическа комуникация. *Реторика и комуникации: A Peer Reviewed Scientific Journal*. ISSN 1314- 4464
- Тоцева, Я. (2011). Педагогическата комуникация и мултимедийните технологии в класната стая. *Сборник от втора пролетна национална конференция*. Варна.
- Ролята на комуникациите в преподаването. *Материали на Център за професионално обучение*.

REFERENCES

- Robinsan, K. & Aronika, L. (2017). *Kreativnite uchilishta, Revolyutsiyata, koyato preobrazyava obrazovaniето*. Sofia: RAABE.
- (2018). *Samoupravlenieto, Uchenicheskо samoupravlenie, patevoditel*. Sofia: Natsionalno izdatelstvo „Az-buki“.
- Dronzina, T. (2009). *Upravlenie i razreshavane na konfliktni situatsii v uchilishte*. Sofia: fondatsiya „Evropartnyor“.
- Totseva, Y. Pedagogicheskа retorika i pedagogicheskа komunikatsiya. *Retorika i komunikatsii: A Peer Reviewed Scientific Journal*. ISSN 1314- 4464
- Totseva, Ya. (2011). Pedagogicheskata komunikatsiya i multimediyните tehnologii v klasnata staya. *Sbornik ot vтора proletna natsionalna konferentsiya*. Varna.
- Rolyata na komunikatsiite v prepodavaneto. *Materiali na Tsentar za profesionalno obuchenie*.

SPECIFIC SOLUTIONS FOR THE TRADITIONAL PEDAGOGIC COMMUNICATIONS IN THE EDUCATIONAL SYSTEM

Abstract. Education is a living system which is expressed in many different ways every day, by different people and institutions. The most significant level in education requires conditions which let students study with desire and want to succeed.

What is the best way to support our children? Pay attention to each child's personality!

Children are completely different and every child is unique in his or her own temperament, interests, talents and way of thinking. They "say" everything and it is important for us to decipher their signals. What would happen if school strengthens children's voice and does not deafen it?

We should be aware of the new time and the changes it occurs in education. What can we do? There are opportunities for change in every school. Education must make young people be engaged not only with their own world, but with the one around them.

Successful schools show steady creativity in the way they realize education and communication in the educational system. One of the main tasks of school is to prepare students not only according to the academic principles, but also professionally oriented and adequate for their social realization. We should teach flexibility and stability, which will help them cope with difficulties in their life path. It is our duty to develop their skills how to find and generate innovative solutions.

Students learn better when they are active and practice things. In this process they use their natural ambition to create. This rises their curiosity, they search for answers and meaning. It is important students to be involved in real actions, to look for opportunities to be the active point of the educational process.

In this paperwork are presented innovative experiences: flipped classroom method/providing opportunity for learning through activity/, school mediation, establishing School Council and its successful activities, young people and their active position in school life.

Keywords: self-government; flipped classroom method; school mediation; student personality; learning through acting.

✉ **Ms. Elena Gergova-Elichina** – Deputy Head Master and School Psychologist

Ms. Luybka Baylova – Head Master

High School of Economics and Tourism "Aleko Konstantinov"

Velingrad, Bulgaria

E-mail: egge_na@yahoo.com; lubkab@abv.bg